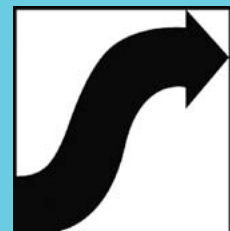

Lapset ja media

Opas selkokielellä

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI
NATIONELLA AUDIOVISUELLA INSTITUTET
NATIONAL AUDIOVISUAL INSTITUTE

Sisältö

Johdanto	3
Ikäraajat	4
Netti	8
Pelit	14
Käyttääkö lapsi liikaa mediaa?	15
Lukeminen	16
Jokainen voi tuottaa mediasisältöjä	18

Johdanto

Lapsella on oikeus käyttää eri medioita turvallisesti ja mukavasti.

Aikuisen tehtävä on suojella lasta haitalliselta median käytöltä.

Aikuinen voi myös auttaa lasta löytämään hyviä kokemuksia mediasta.

Tämä opas kertoo, miten aikuinen voi seurata ja ohjata lapsen median käyttöä.

Aikuinen on vastuussa siitä, miten aivan pieni lapsi käyttää medioita.

Kun lapsi on isompi, aikuinen ohjaa lapsen median käyttöä ja keskustelee hänen kanssaan mediasta.

Tässä oppaassa on vinkkejä, miten mediasta voi keskustella lapsen kanssa.

Media tarkoittaa esimerkiksi

- lehtiä
- kirjoja
- televisio-ohjelmia
- elokuvia
- tietokonepelejä
- internetiä
- musiikkia

Mediasisältö tarkoittaa

mediassa julkaistuja tekstejä, kuvia, videoita ja äänitteitä.

Mediasisällössä voi olla näitä kaikkia samaan aikaan.

Ikäraajat

Televisio, elokuvat ja pelit

Televisio-ohjelmissa, elokuvissa ja digitaalisissa peleissä on ikäraajat. Ikäraja kertoo, että sisältö voi olla haitallista ikärajaa nuoremmalle lapselle.

Ikäraajat perustuvat kuvaohjelmalakiin. Niiden tarkoitus on suojella lapsia. Lapset ovat kuitenkin kovin erilaisia. Vaikka jokin ohjelma on sallittu kaikenikäisille, se voi silti pelottaa tai ahdistaa lasta.

Ikärajan vieressä on sisältösymboli eli kuva, joka kertoo millaisen haitallisen sisällön takia ikäraja on annettu. Kuva voi kertoa esimerkiksi, että ohjelmassa on väkivaltaa tai seksiä.

Ikärajoja täytyy noudattaa. Ohjelmaa ei saa esittää, vuokrata tai myydä ikärajaa nuoremmalle.

Elokuvateatterissa ikärajusta voidaan joustaa kolme vuotta, kun lapsi on tutun aikuisen seurassa. Esimerkiksi 13-vuotias pääsee aikuisen kanssa katsomaan elokuvaa, jonka ikäraja on 16. 18 vuoden ikärajasta ei voi joustaa.

Lisätietoa ikärajoista: www.ikarajat.fi.

Sallittu
kaikenikäisille

Sallittu
yli 7-vuotiaille

Sallittu
yli 12-vuotiaille

Sallittu
yli 16-vuotiaille

Vain
aikuisille

Tillätet för
alla åldrar

Sisältää
väkivaltaa

Sisältää
seksiä

Voi aiheuttaa
ahdistusta

Sisältää päihteiden
käyttöä

Televisio-ohjelmien ja elokuvien ikäraajat on merkitty pyöreillä sisältösymboleilla eli kuvilla.

Digitaalisten pelien ikäraajat on merkitty tällaisilla kuvilla.

Netti ja kännykkä

Kaikille internetin sisällöille ja älypuhelimien sovelluksille ei ole ikärajoja.

Seuraa, mitä sisältöjä lapsesi katsoo ja mitä sovelluksia hän käyttää. Silloin pystyt paremmin ohjaamaan lasta. Voit miettiä, sopivatko sisällöt ja sovellukset juuri sinun lapsellesi.

Useilla lasten verkkosivuilla on annettu erikseen tietoja kasvattajalle. Tietoihin kannattaa tutustua. Joskus lapsi voi itse kertoa sinulle, että hän on nähnyt pelottavan tai hämmentävän kuvan tai videon. Kehu silloin lasta rohkeudesta. On hienoa, että hän uskaltaa kertoa sinulle asiasta. Ole rauhallinen ja kuuntele lasta.

KESKUSTELE LAPSEN KANSSA

Kun haluat puhua mediasisällöistä lapsen kanssa, voit kysyä lapselta:

- Millainen olo sinulle tuli, kun näit kuvan tai ohjelman?
- Mitä sinulle jäi siitä mieleen?
- Oliko siinä jotain pelottavaa?
- Jäikö siitä mieleen jokin asia, josta haluat kysyä minulta?
- Oletko huomannut ikärajoja elokuvissa, tv-ohjelmissa ja peleissä?
- Minkä ikäiselle sinun lempiohjelmasi tai nettisivusi sinun mielestäsi sopii? Miksi?

Neuvo lastasi

Jos lapsi näkee televisiossa ja netissä jotain ikävää tai pelottavaa, voit antaa lapselle seuraavia neuvoja:

- Sammuta televisio tai sulje netti.
- Kerro asiasta aikuiselle.
- Mieti aikuisen kanssa, mitä asialle kannattaa tehdä.

Netti

Yhdessä lapsen kanssa

Tutustu netin ja kännykän käyttöön yhdessä lapsen kanssa.

Käyttäkää turvallisia palveluita, jotka sopivat lapsille.

Kerro lapselle säännöt ja ohjeet, miten palveluita käytetään.

Pysy ajan tasalla

Pyydä lasta kertomaan, mitkä nettipalvelut tai pelit häntä kiinnostavat. Juttele niistä ja tutustu niihin. Päätä vasta sitten, sopivatko ne lapselle vai pitääkö niiden käyttöä rajoittaa. Jotkut pelit ja palvelut eivät sovi lapsille ollenkaan.

Yritä pelata itse niitä pelejä, jotka kiinnostavat lasta. Silloin ymmärrät paremmin, miksi lapsesi pitää niistä. Jos et osaa pelata, pyydä ohjeita lapselta.

Ole hyvä malli lapselle

Lapsi ottaa mallia aikuiselta myös median käytössä.

Muista:

- Jos laitat lapsen kuvan nettiin, kysy ensin lapselta lupa siihen. Lapsi oppii kunnioittamaan muiden kuvien julkaisemista.
- Jos olet itse internetissä useita tunteja etkä tee muuta, lapsi oppii helposti toimimaan samalla tavalla.
- Noudata ikärajaa aina digitaalisissa peleissä ja tv-ohjelmissa.
- Älä kopioi laittomasti kuvia tai tekstejä. Älä levitä väärää tietoa toisista ihmisistä. Molemmat voivat olla rikoksia.

Netin kautta ystäviä

Nykyisin lapset ja nuoret viettävät paljon aikaa netissä. He tekevät netissä monia asioita ja pitävät netin avulla yhteyttä ystäviinsä. Lapsi voi saada netistä myös uusia ystäviä. Hän voi saada tukea ja apua toisilta lapsilta netin kautta. Netissä on myös yhteisöjä, jotka voivat liittyä lapsen harrastuksiin.

Nettituttavan tapaaminen kasvokkain

Lapsi haluaa ehkä tavata kasvokkain henkilön, johon hän on tutustunut netissä. Nettituttavan tapaamisessa voi olla riskejä. Kun tapaa henkilön kasvokkain, hän ei ehkä olekaan sellainen kuin netissä.

Jos lapsi haluaa tavata nettituttavan kasvokkain, täytyy miettiä turvallisuutta etukäteen. On tärkeää, että luotettava aikuinen on mukana, jos lapsi tapaa nettituttavan ensimmäistä kertaa. Nuori ei ehkä halua aikuista mukaan, mutta on tärkeää ainakin kertoa aikuiselle tapaamisesta. On hyvä, jos aikuinen voi mennä mukaan tapaamiseen.

Tapaaminen pitää sopia julkiselle paikalle, esimerkiksi kahvilaan. Jos nettituttava käyttäytyy oudosti, tapaaminen pitää lopettaa.

KESKUSTELE LAPSEN KANSSA

Voit kysyä lapselta:

- Millaisilla nettisivuilla tykkäät käydä? Miksi?
- Tiedätkö, miksi nettisivuilla on mainoksia?
- Mitä teet, jos ruudulle tulee omituinen ponnahdusikkuna?
- Mitä teet, jos kirjoitat nettiosoitteen väärin ja joudut vahingossa väärälle sivulle?
- Mitä teet, jos nettipalvelussa sattuu jotain ikävää?

Huono käytös tai kiusaaminen netissä

Netissä on helppo kiusata ja käyttäytyä huonosti. Lapsi voi joutua kiusaamisen uhriksi tai hän voi huomata, että toista lasta kiusataan.

Kiusaaja on usein tuttu koulusta tai kaveripiiristä. Myös tuntemattomat voivat kiusata tai käyttäytyä netissä huonosti.

Netissä voi kiusata monella eri tavalla. Kiusaaja voi esimerkiksi levittää juoruja. Hän voi muokata valokuvia kiusatusta ja levittää niitä netissä.

Jos joku levittää juoruja tai valokuvia netissä, niitä on vaikea saada pois sieltä. Joskus seksiin liittyvät viestit ja kommentit voivat olla pelottavia. Jos kiusaaja lähettää viestejä, niihin ei kannata vastata. Kiusaajan viestit voi myös estää.

Opeta lapselle, että kiusaamisesta pitää aina kertoa sinulle tai jollekin muulle luotettavalle aikuiselle. Aikuisen tehtävänä on auttaa lasta. Kiusaamisesta voi ilmoittaa myös verkkopalvelun ylläpitäjälle, joka voi selvittää asiaa.

Jos kiusaaminen on vakavaa, siitä pitää ilmoittaa poliisille. Kiusaamisviestit ja kuvat kannattaa tallentaa todisteena. Silloin kiusaaminen on helpompi todistaa.

KESKUSTELE LAPSEN KANSSA

- Miten netissä käyttäydytään?
Netissä ja todellisessa tapaamisessa pätevät samat säännöt.
Netissä kannattaa kuitenkin miettiä sanojaan vielä tavallista tarkemmin.
Asioita käsitetään helposti väärin, kun ei näe toisen ilmeitä eikä eleitä.
- Mistä tietää, voiko nettituttavaan luottaa? Netissä voi kohdata monenlaisia ihmisiä.
Osa on kivoja kavereita, joista voi tulla läheisiä ystäviä.
Osa on epäluotettavia tyyppejä, jotka eivät ole sellaisia, kuin netissä antavat ymmärtää.
- Mitä pitää tehdä, jos joutuu kiusatuksi netissä? Kiusaamisesta pitää kertoa.
Kiusaamisen lopettamiseen on olemassa keinoja.
- Ethän itse kiusaa netissä?
Ole ystävällinen muille.
Rankka vitsailu voi joskus toisen mielestä tuntua pahalta.

Pelit

Digitaalisia pelejä pelataan esimerkiksi tietokoneella, pelikonsolilla ja älypuhelimella.

Ne voivat olla mukavia ja monipuolisia. Pelit eivät ole kuitenkaan vain lasten media. Kasvattajan pitää tarkistaa, että lapsi pelaa pelejä, jotka sopivat hänen ikätasolleen. Kasvattajan pitää keskustella ainakin kahdesta asiasta:

1) Pelien sisältö

Kerro lapselle, että pelit on usein suunniteltu vain aikuisille. Niiden tarinoissa voi olla seksiä ja väkivaltaa.

2) Pelien ja muun elämän suhde

Peleissä pelaaja voi kokea mielihyvää ja viihtyä pitkiä aikoja pelien parissa. Pelit koukuttavat helposti eli niiden pelaamista on vaikea lopettaa.

Siksi aikuisen pitää opastaa lasta pelaamaan sopivasti ja ohjata myös muihin harrastuksiin. Lapsen pitää oppia tekemään myös asioita, joista ei tule heti mielihyvää.

KESKUSTELE LAPSEN KANSSA

- Mikä on suosikkihahmosi peleissä?
- Mikä tässä pelissä on hyvää?
- Mitä pelin tarinassa tapahtuu?
- Mikä tässä pelissä on vaikeaa?

Käyttääkö lapsi liikaa mediaa?

Lapsen kanssa on hyvä keskustella, miksi median käyttö on hänelle tärkeää. Median käyttöön voi sopia yhdessä selkeät rajat, joista pidetään kiinni. Raja voi olla esimerkiksi tietty tuntimäärä tai että mediaa saa käyttää sovittuina päivinä.

Lapsen kanssa voi keskustella siitä, mitä hyötyä rajoista on. Aikaa täytyy jäädä myös muille harrastuksille, perheelle ja kaverille. Jos lapsi käyttää liian paljon mediaa, se voi haitata lapsen muiden taitojen kehittymistä.

Median käyttö on liiallista, jos sen takia

- lapsi ei ole enää kaverien kanssa, ei käy harrastuksissa tai ei hoida koulutehtäviään median käytön vuoksi
- lapsi ei nuku tarpeeksi tai ei hoida arkirutiineita
- lapsen terveys kärsii, hänellä on esimerkiksi univaikeuksia tai niskakipuja tai selkäkipuja
- lapsi salaa median käyttöä tai tuntee syyllisyyttä siitä.

Lukeminen

Lukeminen avartaa ajattelua

Kun lapsi oppii lukemaan, hänelle aukeaa uusi maailma, tekstien maailma. Lapsi voi lukea mainostekstejä, sarjakuvia, kirjoja ja iltapäivälehden mainoksia. Pieni koululainen on usein tiedonhaluinen. Hän voi pelata tai lukea innokkaasti tai hän katsoo paljon elokuvia.

Kun lapsen ajattelu kehittyy, myös hänen taitonsa lukea ja ymmärtää mediaa kehittyy. Lapsi oppii erottamaan, mikä on totta ja mikä on tarinaa. Aluksi hän tarvitsee siihen aikuisen apua ja tukea. Aikuisen avulla lapsi oppii esimerkiksi ymmärtämään, miten mainokset eroavat lehden uutisista tai oppikirjojen teksteistä.

Kannusta ja keskustele

Lukeva lapsi voi uppoutua syvälle tarinan maailmaan. Lapsi tarvitsee aikuisen apua, kun hän pohtii tunteita, joita tekstit herättävät.

Aikuisen on hyvä tuntea kirjat ja lehdet, jotka kiinnostavat lasta. Silloin hänen on helpompaa puhua niistä lapsen kanssa.

Lapsi tarvitsee paljon tukea lukemisen ymmärtämiseen. Aikuisen on hyvä pohtia yhdessä lapsen kanssa, miten lapsi on tekstejä ymmärtänyt. Se auttaa lasta ymmärtämään tekstien aiheita.

Lapsi tarvitsee apua myös sen ymmärtämiseen, milloin teksti on syytä ymmärtää sanatarkasti ja milloin ei.

Kannusta lasta lukemaan.
Etsikää yhdessä kirjoja, lehtiä ja internetin tekstejä, jotka kiinnostavat lasta ja jotka ovat hänelle sopivia.
Tutkikaa myös kuvia ja sarjakuvia.
Keskustelkaa siitä, miten kuvilla voi kertoa asioita.

Lukeminen kehittää lapsen tunnetaitoja. Kun lapsi samastuu tarinan henkilöihin, lapsi oppii ymmärtämään erilaisia ihmisiä ja erilaisia tunteita. Lukemalla lapsi oppii uusia asioita maailmasta ja hänen oma mielikuvituksensa kehittyi.

KESKUSTELE LAPSEN KANSSA

- Mitä sinä tykkäät lukea?
Miksi lukeminen on mukavaa?
- Oletko lukenut jotain, mitä et oikein ymmärtänyt?
- Mistä tunnistat mainoksen?
- Millaiset lehtijutut ovat lapselle sopivia?

Jokainen voi tuottaa mediasisältöjä

Lapsi voi olla myös median tekijä. Median avulla lapsi voi ilmaista itseään. Tavallisessa kännykässä on yleensä kamera, jolla voi ottaa myös videoita. Sillä voi myös yleensä äänittää. Melkein kaikilla pienillä koululaisilla on jo välineet monenlaiseen median tekemiseen.

Jo pieni lapsi osaa käyttää kameraa. Lapsen ottamien kuvien avulla muutkin voivat nähdä, miten lapsi näkee ja kokee maailman. Lapset nauttivat, kun saavat kuvata arkielämän asioita, esimerkiksi lemmikkejä, lähiympäristöä, leikkejä tai harrastuksia.

Matka kouluun, lomat tai koti voivat näyttää lapsen näkökulmasta erilaiselta kuin aikuisen silmin. Kun lapsi tekee itse mediasisältöjä, hän oppii, että muutkin sisällöt mediassa ovat ihmisten tekemiä ja suunnittelemlia. Tekijä voi päättää, miten hän kuvaa maailmaa.

Median tekemiseen liittyy aina myös vastuu. Lapsi tarvitsee ohjausta: hänelle pitää kertoa, mitä asioita on sopivaa kuvata ja missä tilanteissa on sopivaa kuvata. Hän tarvitsee myös neuvoja siitä, miten kuvia ja muita mediasisältöjä voi julkaista netissä.

Ideoita yhteiseen tekemiseen:

- Tallentakaa tapahtumia. Kuvatkaa, videoikaa ja äänittäkää jänniä asioita päivän ajalta. Katsokaa ja kuunnelkaa yhdessä.
- Tehkää oma mainos. Leikatkaa lehdistä kiinnostavia kuvia ja askarrelkaa oma mainoskuva. Miettikää samalla, miksi mainostetaan ja mikä mainoksessa houkuttelee.
- Tehkää yhdessä lahja, jossa käytetään kuvaa. Videoikaa esimerkiksi lauluesitys, lyhytelokuva tai muu videotervehdys. Se voisi olla hyvä lahja esimerkiksi isovanhemmille.

Opas pohjautuu aiemmin julkaistuun
Lapset & media – kasvattajan oppaaseen.

Sen ovat tuottaneet
Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI),
Aikakausmedia,
Lastenlinkit.fi,
Suomen Lions-liitto,
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja
Viestintävirasto.

Co-funded by the
European Union

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI
NATIONELLA AUDIOVISUELLA INSTITUTET
NATIONAL AUDIOVISUAL INSTITUTE

